

В. С. Вовкаспірант кафедри публічного управління та землеустрою
Класичного приватного університету

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЩОДО ФОРМУВАННЯ СПРИЯТЛИВОГО ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО СЕРЕДОВИЩА

У статті розкрито сутність поняття «підприємницьке середовище», висвітлено особливості державної політики щодо формування сприятливого підприємницького середовища в Україні. Зазначено, що підприємницьке середовище визначають як суспільно-економічну ситуацію, що охоплює ступінь економічної свободи; домінування ринкового типу економічних зв'язків; наявність (чи можливість появи) підприємницького корпусу; можливість формування підприємницького капіталу й використання необхідних ресурсів. Вказано на роль малого підприємництва в економіці країни: формує конкурентне середовище; зумовлює стійкість соціально-економічної системи держави; сприяє ефективному використанню виробничих ресурсів; генерує становлення середнього класу населення; підвищує рівень зайнятості населення; стимулює ділову активність у країні; забезпечує добробут підприємців. Акцентується на тому, що з метою забезпечення сприятливого підприємницького середовища вектори державної політики повинні бути спрямовані на стимулювання нових суб'єктів господарювання, зокрема представників малого бізнесу; до вступу на монополізовані ринки та подолання бар'єрів входження на існуючі товарні ринки; ефективне використання ресурсів в інтересах споживачів; усунення проявів зловживання монополієм становленням у сфері природних монополій тощо. Виокремлено негативні чинники, що перешкоджають розвитку малого підприємництва в Україні, а відтак і створенню сприятливого підприємницького середовища: нерозвинутість інфраструктури, необхідної для підтримки та розвитку малого підприємництва; посилений податковий тиск на підприємців; низька продуктивність праці задіяних на підприємстві працівників; слабка конкурентоспроможність новостворених малих підприємств тощо. Підкреслюється, що в сучасних умовах розвитку національної економіки необхідною є державна підтримка забезпечення сприятливого підприємницького середовища.

Ключові слова: державна політика, малий бізнес, мале підприємництво, механізми, регулювання, розвиток, сприятливе підприємницьке середовище, управління, формування.

Постановка проблеми. Мале підприємництво є важливим сектором сучасної ринкової економіки, сприяє виходу держав з економічної кризи та їхньому рівноправному партнерству в міжнародних економічних відносинах. Мале підприємництво: формує конкурентне середовище; зумовлює стійкість соціально-економічної системи держави; сприяє ефективному використанню виробничих ресурсів; генерує становлення середнього класу населення; підвищує рівень зайнятості населення; стимулює ділову активність у країні; забезпечує добробут підприємців.

Актуальність порушеної проблеми зумовлюється сучасним станом розвитку національної економіки країни, що стосується і малого підприємництва, якому доводиться функціонувати в нестабільному підприємницькому середовищі та в умовах невизначеності та ризиків. Тому

забезпечення та регулювання сприятливого підприємницького середовища, пошук ефективних механізмів його функціонування є необхідною передумовою успішного розвитку й ефективної діяльності малих підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти проблеми малого підприємництва, в тому числі питання державної політики щодо формування сприятливого підприємницького середовища висвітлювали в наукових розвідках українські вчені О. Ареф'єва (управління формуванням підприємництва [1]), Т. Балановська (роль держави в стимулюванні підприємницької активності, взаємодію інституту підприємництва з іншими структурними елементами суспільства [2]), Н. Герасимчук (формування підприємництва [1]), О. Гогуля (особливості функціонування малого підприємництва в Україні [2]), О. Гнатцов (стратегії зростання

до стратегії розвитку малого бізнесу в Україні [3]), Н. Крахмальова (проблеми та перспективи розвитку малого підприємництва в Україні [5]), С. Линовичка (методи оцінки ефективності пристосування вітчизняних підприємств до змін зовнішнього середовища [6]), О. Мезенцева (створення сприятливого підприємницького середовища для ефективної діяльності малих підприємств [7]), Т. Піхняк (сучасні виклики для економічного розвитку малого підприємництва в Україні [8]), Д. Редькін (особливості формування підприємницького середовища в Україні [9]), Т. Улько (перспективи розвитку малого підприємництва [5]), І. Шиндировський (проблеми розвитку малого підприємництва в Україні [10]), І. Яненкова (особливості державного регулювання малого підприємництва в Україні [11]) та інші.

Мета статті – розкрити сутність поняття «підприємницьке середовище», висвітлити особливості державної політики щодо формування сприятливого підприємницького середовища в Україні.

Виклад основного матеріалу. Підприємництво – динамічний активний елемент бізнесу, що є ініціативною самостійною діяльністю, яка здійснюється громадянами або об'днаннями громадян на власний ризик і під майнову відповідальність, з метою виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг та отримання прибутку [4, с. 154].

Підприємництво є провідною силою у подоланні негативних процесів в економіці та забезпеченні сталого позитивного розвитку суспільства, однією зі сфер забезпечення зайнятості населення, запобігання безробіттю та створення нових робочих місць. Саме з малим підприємством пов'язуються надії на швидкі позитивні структурні зміни в економіці, вихід з економічної кризи та створення умов для розширення впровадження ринкових реформ [8, с. 25].

У сучасних умовах розвиток малого та середнього підприємництва – економіко-політична проблема, яка потребує розв'язання і зацікавленого ставлення держави до цього виду бізнесу, адже саме такі підприємства створюють сприятливі умови для оздоровлення економіки, оскільки розвивається конкурентне середовище, створюються додаткові робочі місця, активніше відбувається структурна перебудова, розширюється споживчий сектор [там само, с. 28].

На думку Н. Крахмальової, Т. Улько, загальноновизнаними перевагами малого бізнесу є:

мобільність, гнучкість, раціональна організаційна структура підприємства, здатність швидкого пристосування до змін споживчого попиту, оперативність освоєння випуску нової продукції малими партіями, невисокі експлуатаційні витрати [5, с. 81].

Дослідниця І. Яненкова [11, с. 63] основними перевагами малого підприємництва в економіці країни називає такі його характеристики:

1) мале підприємництво виступає як стабілізуючий елемент, пом'якшуючи проблеми структурної перебудови і забезпечення зайнятості працівників, що вивільняються;

2) мале підприємництво забезпечує розширення сфери послуг і роздрібною торгівлі для задоволення різноманітних потреб населення.

Як зазначають науковці (Д. Редькін [9, с. 245] та ін.), в Україні важливу роль в контексті її економічного розвитку відіграє мале підприємництво, що функціонує в нестабільному підприємницькому середовищі та в умовах ризику, що спричинені, значною мірою, особливостями формування самого середовища. На його формування певною мірою, передусім, впливають такі чинники, як: опанування демократичних принципів сприяння розвитку підприємства на державному та регіональному рівнях; розширення можливостей зростання платоспроможного попиту населення і, відповідно, масштабів внутрішнього ринку, внаслідок чого забезпечується економічне зростання та збільшення зайнятості в суспільстві; прагнення кожного учасника підприємницької діяльності забезпечувати добробут собі та своїй родині, дбати про майбутнє в якості доміанти власної активної життєвої позиції; можливість отримання додаткових джерел фінансування, зокрема з місцевого бюджету тощо [там само].

На думку О. Мезенцевої, стратегія управління, враховуючи особливості функціонування малих підприємств, пов'язана з прийняттям та реалізацією довгострокових та інших обґрунтованих заходів з метою досягнення визначальних цілей для забезпечення можливостей розвитку малих підприємств [7, с. 263].

З метою забезпечення сприятливого підприємницького середовища вектори державної політики повинні бути спрямовані на стимулювання нових суб'єктів господарювання, зокрема представників малого бізнесу; до вступу на монополізовані ринки та подолання бар'єрів входження на існуючі товарні ринки; ефективного використання ресурсів в інтересах

споживачів; усунення проявів зловживання монополіями становить у сфері природних монополій тощо.

Адже «мале підприємство додає ринковій економіці країни належну гнучкість, мобілізує значні фінансові і виробничі ресурси населення, несе в собі могутній антимонопольний потенціал, сприяє згладжуванню соціальних конфліктів, виконує важливу роль в соціально-економічному виживанні окремих верств населення і цілих регіонів країни» [11, с. 63].

Можна виокремити негативні чинники, що перешкоджають розвитку малого підприємства в Україні, а відтак і створенню сприятливого підприємницького середовища: нерозвинутість інфраструктури, необхідної для підтримки та розвитку малого підприємства; посилені податковий тиск на підприємців; низька продуктивність праці задіяних на підприємстві працівників; слабка конкурентоспроможність новостворених малих підприємств тощо. Мале підприємство потребує налагодження дієздатності через оптимізацію використання доступних ресурсів (природних, фінансових, споживчих, інформаційних, організаційних тощо) та орієнтації на перетворювальну діяльність з упровадження інноваційних управлінських і виробничих технологій. Наразі необхідною є державна підтримка забезпечення сприятливого підприємницького середовища.

Підтримка державою таких підприємств пов'язана, насамперед, з консалтингом у сфері менеджменту та маркетингу. Для таких фірм важливішою є навіть не державна підтримка, скільки державне регулювання підприємницької діяльності, зокрема страхування ризиків [1].

Створення ефективного підприємницького середовища в Україні є першочерговою вимогою сьогодення. Як свідчать дослідження, процеси становлення та формування підприємства в нашій країні відбуваються під дією численних негативних внутрішніх та зовнішніх чинників. Відтак пошук ефективних механізмів формування сприятливого макроекономічного середовища для розвитку малого та середнього бізнесу в Україні є вельми актуальним та буде предметом майбутніх наукових досліджень [9, с. 245]

Підприємницьке середовище є суспільно-економічною ситуацією, що охоплює ступінь економічної свободи; домінування ринкового типу економічних зв'язків; наявність (чи можливість появи) підприємницького корпусу; можливість

формування підприємницького капіталу й використання необхідних ресурсів. Також виокремлюють зовнішнє та внутрішнє підприємницьке середовище: зовнішнє створює певні умови для функціонування фірми (компанії) як суб'єкта ринку, а внутрішнє виступає потенційним існуючим у розпорядженні компанії ресурсом, який при наявності відповідних зв'язків зумовлює успішне функціонування малого підприємства.

Зовнішні чинники, що впливають на формування та функціонування підприємницького середовища можуть бути прямого (постачальники; споживачі; державні органи; конкуренти) та непрямого впливу (науково-технічний прогрес; розвиток економіки та його стан; міжнародні зв'язки; соціальна та культурна ситуація тощо).

Підприємницьке середовище в контексті порушеної у статті проблеми трактується як комплекс умов та чинників, що впливають на можливості й кінцеві результати діяльності малого підприємства, а також дозволяють підприємцю досягати своєї та мети та реалізувати функції.

Оцінка якості та надійності функціонування сприятливого підприємницького визначається за такими критеріями:

- 1) стійкість положення в економіці та суспільстві в цілому;
- 2) ступінь підтримки підприємницької діяльності на державному рівні;
- 3) ступінь підтримки підприємницької діяльності на регіональному та місцевому рівнях;
- 4) рівень розвитку ринково-конкурентного режиму господарювання;
- 5) наявністю визначеної сукупності свобод і прав у виборі виду господарської діяльності, плануванні джерел фінансування, доступу до ресурсів, організації та управлінні виробництвом, збуті продукції тощо;
- 6) наявність у підприємства (фірми) прав власності на засоби виробництва, його продукт та дохід;
- 7) надійність правової захищеності підприємців;
- 8) забезпечення сприятливого психологічного клімату серед населення.

Процеси формування та реалізації державної економічної політики, зростання національної конкурентоспроможності України значною мірою мають орієнтуватися на створення оптимальної системи підтримки розвитку малого та середнього підприємства,

вирішення питань, які особливо актуалізуються в умовах розгортання світової фінансової кризи та зростання безробіття. За прогнозом Європейської комісії рівень безробіття в Європі буде зростати, зазначені тенденції також будуть притаманні і Україні [6].

Основними завданнями держави щодо регулювання і підтримки малого підприємництва є забезпечення сприятливого підприємницького середовища, «формування прозорої економічної системи господарювання, яка би включала зрозумілу систему взаємовідносин бізнесу з державними і контролюючими органами, максимальне спрощення умов ведення бізнесу, прозорі й стабільні податки, доступні кредити. За таких умов і при підтримці з боку держави малі підприємства, які мають підприємницький досвід і достатній професійний рівень, можуть стати гнучкими, інноваційними і витратоефективними» [10, с. 13.].

Серед завдань державної регуляторної політики сприяння розвитку малого підприємництва, в тому числі й забезпечення сприятливого підприємницького середовища, дослідники [11, с. 64] виокремлюють:

- залучення до економіки вільних економічних ресурсів;
- гнучке і своєчасне реагування на тенденції розвитку економіки;
- сприяння у вирішенні проблем зайнятості населення;
- виведення з «тіні» підприємницьких структур;
- забезпечення стабільних надходжень до бюджетів;
- сприяння наповненню ринку товарами та послугами національного виробництва;
- подолання галузевого й територіального монополізму.

За умови виваженої державної політики щодо формування сприятливого підприємницького середовища можна досягти поступового переходу на якісно новий рівень розвитку малого підприємництва, відтак – і збільшення внеску малих підприємств у валовий внутрішній продукт певного регіону та збільшення доходної частини місцевого бюджету, зростання обсягів реалізації продукції, а також підвищення соціально-корисної зайнятості населення.

Висновки. Отже, серед завдань державної політики щодо формування сприятливого підприємницького середовища на сучасному етапі є подолання бар'єрності у входженні на

товарні ринки, стимулювання вступу на монополізовані ринки нових суб'єктів господарювання для найбільш ефективного використання ресурсів в інтересах споживачів та суспільства. Серед шляхів фінансово-кредитної підтримки розвитку малого підприємництва – фінансова підтримка суб'єктам малого бізнесу через реалізацію ефективних механізмів виділення її з обласного та місцевих бюджетів; часткове відшкодування з регіонального та місцевих бюджетів відсоткових ставок за кредитами, залученими суб'єктами малого підприємництва для реалізації інвестиційних проєктів тощо.

Список використаної літератури:

1. Ареф'єва О. В., Герасимчук Н. А. Управління формуванням підприємництва. Київ : Корпорація, 2006. 228 с.
2. Балановська Т. І., Гоголя О. П., Тужик К. Л. Особливості функціонування малого підприємництва в Україні. *Інноваційна економіка*. 2012. № 8(34). С. 22–31.
3. Гнатцов О. Г. Малий бізнес в Україні: від стратегії зростання до стратегії розвитку. *Проблеми розвитку малого бізнесу в Україні* : збірник матеріалів конференції. 2006. С. 61–65с. URL: <https://works.doklad.ru/view/lkJStpOzhEA.html>.
4. Економіка і планування бізнесу. Наукове видання / Наукові керівники: д.е.н., проф. Кучеренко В. Р., д.е.н., проф. Бутенко А. І. Одеса, 2004. 458 с.
5. Крахмальова Н. А., Улько Т. С. Проблеми та перспективи розвитку малого підприємництва в Україні. *Освітньо-інноваційна інтерактивна платформа «Підприємницькі ініціативи* : збірник тез II Всеукраїнської наукової Інтернет-конференції (07 грудня 2017 р.). 2017. С. 80–84. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/9874/1/OIIP2017_P080-084.pdf.
6. Линовицька С. А. Методи оцінки ефективності пристосування вітчизняних підприємств до змін зовнішнього середовища. *Актуальні проблеми економіки*. 2006. № 5. С. 49–57.
7. Мезенцева О. М. Створення сприятливого підприємницького середовища для ефектвної діяльності малих підприємств. *Економічний простір* : збірник наукових праць. 2009. № 23/2. С. 260–265.
8. Піхняк Т. А. Сучасні виклики для економічного розвитку малого підприємництва в Україні. *Приазовський економічний вісник*. 2021. Випуск 2(25). С. 24–29.
9. Редькін Д. О. Особливості формування підприємницького середовища в Україні. *Вісник Хмельницького національного уні-*

- верситету. Сер.: Економічні науки. 2011. № 3. Т. 1. С. 243–245.
10. Шиндировський І. М. проблеми розвитку малого підприємництва в Україні. *Підприємництво і торгівля* : збірник наукових праць. Львів : ЛТЕУ, 2016. Вип. 20. С. 9–13.
11. Яненко І. Г., Самарська В. В. Особливості державного регулювання малого підприємництва в Україні. *Наукові праці. Економіка*. Випуск 284. Том 296. С. 62–66. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/389753.pdf>.
-

Vovk V. S. State policy on the formation of a favorable business environment

The article reveals the essence of the concept of "entrepreneurial environment", highlights the features of state policy regarding the formation of a favorable entrepreneurial environment in Ukraine. It is noted that the business environment is defined as a socio-economic situation that encompasses the degree of economic freedom; dominance of the market type of economic relations; the presence (or possibility of appearance) of an entrepreneurial body; the possibility of forming entrepreneurial capital and using the necessary resources. The role of small entrepreneurship in the country's economy is indicated: it forms a competitive environment; determines the stability of the socio-economic system of the state; promotes efficient use of production resources; generates the formation of the middle class of the population; increases the employment level of the population; stimulates business activity in the country; ensures the welfare of entrepreneurs. Emphasis is placed on the fact that in order to ensure a favorable business environment, state policy vectors should be aimed at stimulating new business entities, in particular, representatives of small businesses; to entering monopolized markets and overcoming barriers to entering existing commodity markets; effective use of resources in the interests of consumers; elimination of abuse of monopoly position in the field of natural monopolies, etc. Negative factors that hinder the development of small entrepreneurship in Ukraine, and therefore the creation of a favorable business environment, are singled out: underdeveloped infrastructure necessary for the support and development of small entrepreneurship; increased tax pressure on entrepreneurs; low labor productivity of employees employed at the enterprise; weak competitiveness of newly created small enterprises, etc. It is emphasized that in modern conditions of the development of the national economy, state support for ensuring a favorable business environment is necessary.

Key words: state policy, small business, small entrepreneurship, mechanisms, regulation, development, favorable business environment, management, formation.